

Noves maneres per a una ciutat nova

La urbanitat, símbol de cultura

Lluís Casassas i Simó. Catedràtic de Geografia i Síndic de Greuges de la Universitat de Barcelona. Membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

Una imatge del desaparegut passatge Gasòmetre. Els canvis urbanístics experimentats per Barcelona han de promoure, alhora, una modificació del tarannà de la societat que hi viu.

En aquests moments de grans transformacions urbanes a Barcelona, s'ha fet habitual rememorar «la Barcelona que desapareix». Fer-ho és encertat, car tantes coses es perden i es modifiquen en el rebombori dels canvis esdevinguts, que es podria perdre el record de la cara que tenia la ciutat fins fa poc. De «la Barcelona que desapareix» n'han parlat els artistes, els nostàlgics, els urbanistes, els enginyers, els arquitectes, els periodistes, els economistes i fins i tot els geògrafs, i també els ciutadans enlluernats, els crítics i els criticastres.

S'han recordat les barraques de can Valero, els murs de totxana dels carrers d'Hortalans i del Gasòmetre, per exemple, i el vell desfici punyent de l'embolic de la Vall d'Hebron i les crostes de brutícia de les platges que semblaven fetes, només, perquè algun pòtol desvagat s'hi esplugués amb calma.

El canvi d'aquesta Barcelona que desapareix i

es transforma, com no podia ésser d'altra manera, ha de promoure una modificació del contingut, del tarannà de la societat que l'habitarà. És veritat que hi ha molts que reconeixen la variació i el canvi però que els blasmen i se senten nostàlgics de les formes i maneres que també desapareixen, les quals són considerades bones per aquests molts. «Ja no hi ha ni modes ni maneres» exclamen, i obliden el que hi ha de permanent en el procedir de la col·lectivitat urbana, o sigui en la seva urbanitat.

Però, abans de continuar glossant les modificacions del captament de cada dia potser valdria la pena d'analitzar, encara que sigui amb cortesia, el que es troba comprès en el concepte d'urbanitat.

En primer lloc, és la qualitat de saber conviure en grup tot respectant la personalitat dels altres, tot coneixent —tal com assenyalava Torras i Rodergas— «l'estètica de les bones formes», formes

Albert Rumià

Institut Municipal d'Història

Els "xiringuitos" de la Barceloneta eren un punt de trobada entre ciutadans de les més diverses procedències socials. La urbanitat és, en primer lloc, la qualitat de saber viure en grup respectant la personalitat dels altres.

Les normes d'urbanitat es divulgaven en els períodes escolars de colònies, els ateneus populars i les cooperatives. Sortida d'unes colònies escolars municipals en el passeig de Sant Joan.

que, cal no oblidar-ho, estan sotmeses a la variació i al canvi, perquè depenen del lloc i de l'època, del grup social que les genera i de les relacions que existeixen entre els grups socials diversos que componen la societat urbana.

En segon lloc, en el concepte d'urbanitat, cal incloure l'establiment de les normes generals del tracte: les normes que fixen el ben parlar, la higiene personal, la correcció en el menjar, en la manera de conversar, de moure's, de vestir-se, de viure...

Són normes que hom tendeix a cristallitzar fins a considerar-les normes morals independents que es tenen per eternes o, almenys, per immutables, i es vol desconèixer, en canvi, que com a màxim representen les normes i la moral més adients a aquells que ho manegen tot, les cireres incloses. Són normes conjunturals que hom s'ha esmerçat a convertir en regles de valor universal.

A principis d'aquest segle que ara està a punt d'ésser acomiadat, es féu un esforç considerable per generalitzar unes formes d'urbanitat aptes per a tothom, que volien inculcar unes formes referents a la bonesa dels costums, dels actes i, fins i tot, del pensament humà. Era el moment en què els grups socials mitjans, il·lustrats i instruits, maldaven per bastir una societat més moderna i oberta, i per allunyar els defectes inherents a la vida reclosa i limitada imperant fins aleshores.

Es procurà que la urbanitat impregnés tota la societat i totes les persones, més o menys instruídes, segons el grup social al qual estaven integrades. En aquells anys de principis de segle, i des del segle XVII, la urbanitat estava considerada com una assignatura més en els sistemes educatius.

Començà aleshores, tal com Torras i Rodergas també indicà, un moviment febril mitjançant diverses activitats, especialment dramatitzacions escolars, de lectures i d'actuacions socials i es considerà important aprendre a conversar, a redactar cartes, a usar el telèfon i a actuar en les coses més nímies de la vida quotidiana, comptant sempre amb l'exemple de l'educador més immediat que, en general, era un mestre de minyons, de l'esplet magnífic i meritori que en aquelles dècades exercí a Catalunya.

A més, en una mena d'educació permanent, les normes d'urbanitat foren explicades a tothom mitjançant entitats que, al costat de les grans institucions, cuidaren de divulgar-les pel país: la Lliga del Bon Mot, la Lliga d'Higiene Escolar, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, l'Acadèmia d'Higiene, els ateneus populars, les colònies de vacances, les cooperatives, els centres excursionistes, etc.

Des de fa un temps, es vol posar en dubte la urbanitat que brollà de totes aquestes entitats. «Ja no hi ha urbanitat» se sent dir als nostàlgics de les més obsoletes formes socials. I, potser, quan ho diuen tenen una bona part de raó, perquè cal no oblidar que, de la mateixa manera que la moral informa les formes i estructures noves, la forma nova de la societat barcelonina, ara, informa la moral, o sigui, els costums, el gènere de vida i de conducta i la norma axiològica dels valors públics i privats.

Per aquesta raó, com sempre n'hi ha hagut, s'aixequen veus contra una urbanitat que s'ha encarcerat, mentre han passat els anys i han aparegut nous conjunts socials, contra una urbanitat que ja no representa, per tant, la ciutat nova dels edificis singulars, de les rondes gegantines, de les anelles olímpiques, del percentatge, cada dia més gran, de gent més jove i sobretot, de manifestacions culturals i artístiques diferents.

Cal esperar una urbanitat dels moments presents, encara que a vegades pugui semblar que es demana esperar el que és inesperable. Això arribarà: seran uns valors nous els que portaran la urbanitat de demà, que gairebé és la d'avui, que ja s'endeuina.

Ara, és clar el rebuig que es fa dels valors caducs: es menyspreuen els fanatismes polítics i religiosos, els messianismes carismàtics, l'experiència com a única font dels valors, la moral de la societat constituïda, les pràctiques polítiques i els sistemes filosòfics menyspreuadors de la vida.

El ciutadà, cada dia més, comença a ésser entès «com a lluitador independent, altiu, sincer, blasfem i entusiasta», tal com diu la fórmula que Joaquim Molas emprà quan es refereix als poetes de l'avantguarda del modernisme regeneracionista. ¿Caldria afegir-hi que aquest reforçament gelós de la independència personal va acompanyat d'una accentuada revalorització del sentit col·lectiu i solidari?

Per tant, cal no blasmar la desaparició de la urbanitat antiga. Tal com no hi ha suburbis permanents, tal com no hi ha troglodites que no puguin eixir a la llum, tal com no hi ha, només, l'imperi del ciment i de la polseguera, tampoc no hi ha mites eters referents al bell vestir, al capteniment avinent, als modes i maneres inamovibles.

Sortosament, no hi ha gustos intangibles. Potser cal admetre l'actualitat dels mots relativitzadors que, fa unes dècades, escrivia Salvat-Passeit, mentre els barcelonins melòmans, partidaris de l'òpera italiana o dels aires nous germànics, s'escalfaven l'esquena a bastonades pel Pla de l'Ós i Rambla amunt: «La música del circ és tan definitiva com no la va conèixer Richard Wagner.»

Avui, aquesta mateixa relativització podria portar a afirmar el mateix, després de substituir «la música del circ» per la dels Beatles, de Bruce

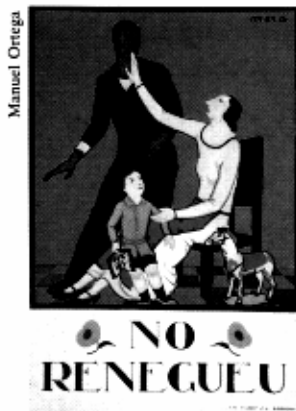
Springsteen, dels Rolling Stones, de Charlie Parker, de Keith Jarrett o de Tete Montoliu.

La Nova Icària que ha brotat insospitadament del cagaferro del Poblenou, dels aiguamoixos de la Mar Bella i del Somorrostro i de l'embolic de les vies fèrries, fa pensar que, si la Barcelona que va poder veure aplegats, en un mateix redós, per exemple, Dídac Ruiz i Eugeni d'Ors, Torres-García i Marcel·lí Domingo, Salvat-Passeit i Anselm Lorenzo, féu possible la consolidació d'una urbanitat gairebé secular, que encara manté part de la seva vigència, que conserva valors que romanen malgrat els canvis, també, la Barcelona d'ara podrà i sabrà continuar la urbanitat que s'endevena emergent, la tradició barcelonina de fornir formes culturals noves, la cultura urbana que irradia aquesta ciutat que s'expandeix, malgrat els obstacles i les traves que hi posen aquells que volen continuar aferrats a les cireres simbòliques i que no fan altra cosa sinó oposar-se a qualsevol canvi, sinó oposar-se a les transformacions de la societat de la ciutat plena.

Potser, per començar a vèncer aquestes dificultats, caldria seguir fins al final el consell que, allà per l'any 1921, «L'Irradiador del Port, i les gavines» donava als ciutadans que promovien el canvi:

«Escopiu a la closca pelada dels cretins.»

Un cop regirats aquests elements del camí dretur, es podrà continuar somniant en la creació d'uns motllos de nova urbanitat adaptada a una societat barcelonina diferent, una nova cultura de la urbanitat, com ara s'acostuma a dir, lliures, ja, els homes, de rèmores embafadores i plens de llum esperançada.

«No renegueu», cartell fet per Evarist Mora, i dibuix de la campanya «Homenatge a la vellesa», ambdós dels anys trenta. A l'esquerra, els antics raïls del port. La transformació urbanística pot ser una metàfora del canvi de costums i gènere de vida. Els nostàlgics de les formes i maneres que desapareixen obliden allò que hi ha de permanent en la conducta de la col·lectivitat humana, en la seva urbanitat.